

Datum van
inontvangstneming

:

29/12/2023

Zaak C-668/23

Samenvatting van het verzoek om een prejudiciële beslissing overeenkomstig artikel 98, lid 1, van het Reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie

Datum van indiening:

13 november 2023

Verwijzende rechter:

Landgericht Ravensburg (Duitsland)

Datum van de verwijzingsbeslissing:

27 oktober 2023

Verzoekende partij:

YH

JD

CN

XU

LO

Verwerende partij:

Volkswagen AG

Voorwerp van de procedure in het hoofdgeding

Verordening (EG) nr. 715/2007 – Dieselmotorvoertuig – Uitlaatgasrecirculatie – Thermovenster – Hypothetische goedkeuring – Schadevergoeding – Berekening

Voorwerp en rechtsgrondslag van de prejudiciële verwijzing

Uitlegging van het Unierecht, artikel 267 VWEU

Prejudiciële vragen

1. Kan de vordering tot schadevergoeding van de koper van het voertuig jegens de fabrikant wegens nalatigheid bij het in de handel brengen van een voertuig met een verboden manipulatie-instrument in de zin van artikel 5, lid 2, van verordening (EG) nr. 715/2007 worden afgewezen op grond:

a) dat er sprake is van een onvermijdelijke rechtsdwaling van de fabrikant?

Zo ja:

b) dat de rechtsdwaling voor de fabrikant van het voertuig onvermijdelijk is omdat de voor de EG-typegoedkeuring of voor daarop aansluitende maatregelen verantwoordelijke autoriteit het geïnstalleerde manipulatie-instrument daadwerkelijk heeft goedgekeurd?

Zo ja:

c) dat de rechtsdwaling voor de fabrikant van het voertuig onvermijdelijk is omdat de rechtsopvatting van de fabrikant over artikel 5, lid 2, van verordening (EG) nr. 715/2007 zou zijn bevestigd door de voor de EG-typegoedkeuring of voor daarop aansluitende maatregelen verantwoordelijke autoriteit indien navraag was gedaan (hypothetische goedkeuring)?

2. Dient de fabrikant van het voertuig die een software-update heeft uitgevoerd, de koper van het voertuig schadevergoeding te betalen indien bij de aankoop van het voertuig een bij de software-update geïnstalleerd verboden manipulatie-instrument in de zin van artikel 5, lid 2, van verordening (EG) nr. 715/2007 aanwezig is en de koper van het voertuig hierdoor schade lijdt?

3. Is het met het Unierecht verenigbaar dat, wat betreft de vordering tot schadevergoeding jegens de fabrikant van het voertuig wegens nalatigheid bij het in de handel brengen van een voertuig met een verboden manipulatie-instrument in de zin van artikel 5, lid 2, van verordening (EG) nr. 715/2007,

a) in verband met het recht van de koper van het voertuig op de zogenoemde *kleine* schadevergoeding het bedrag van de schadevergoeding wordt verminderd met de voordelen die de koper heeft van het gebruik van het voertuig, voor zover deze voordelen samen met de restwaarde hoger zijn dan de betaalde koopprijs minus dat bedrag van de schadevergoeding?

- b) het recht van de koper van het voertuig op de zogenoemde *kleine* schadevergoeding ten hoogste 15 % van de betaalde koopprijs bedraagt?

Unierechtelijke bepalingen

Verordening (EG) nr. 715/2007 van het Europees Parlement en de Raad van 20 juni 2007 betreffende de typegoedkeuring van motorvoertuigen met betrekking tot emissies van lichte personen- en bedrijfsvoertuigen (Euro 5 en Euro 6) en de toegang tot reparatie- en onderhoudsinformatie (PB 2007, L 171, blz. 1), met name artikel 5, lid 2

Nationale bepalingen

Bürgerliches Gesetzbuch (burgerlijk wetboek; hierna: „BGB”), met name § 276, § 823 en § 826

Verordnung über die EG-Genehmigung für Kraftfahrzeuge und ihre Anhänger sowie für Systeme, Bauteile und selbstständige technische Einheiten für diese Fahrzeuge (EG-Fahrzeuggenehmigungsverordnung) (besluit inzake de EU-typegoedkeuring van motorvoertuigen en aanhangwagens daarvan en van systemen, onderdelen en technische eenheden die voor dergelijke voertuigen zijn bestemd; hierna: „EG-FGV”), met name § 6 en § 27

Korte uiteenzetting van de feiten en van de procedure

- 1 Aan het verzoek om een prejudiciële beslissing liggen vijf zaken ten grondslag die, hoewel ze niet identiek zijn, slechts door nuances van elkaar verschillen.
- 2 Eerste procedure: Het voertuig VW Crafter 2.0 TDI is met een door verweerster geproduceerde dieselmotor in de handel gebracht. Het wordt niet betwist dat de uitlaatgasrecirculatie bij het voertuig buiten een zogenoemd thermovenster naargelang van de lagere buitentemperaturen wordt gereduceerd. De vermindering vindt beneden +15 graden Celsius plaats. Dit leidt tot een hogere uitstoot van NOx (stikstofoxide) tijdens het gebruik van het voertuig buiten het thermovenster. Verzoeker, die recht heeft op aftrek van voorbelasting, heeft het voertuig voor netto 9 242,86 EUR met een kilometerstand van 145 726 km gekocht.
- 3 Verzoeker is van mening dat hem opzettelijk en in strijd met de goede zeden schade is toegebracht, omdat het voertuig over verboden manipulatie-instrumenten beschikt. Wat de motor betreft, stelt verzoeker dat deze van het type EA288 is. Verzoeker vordert betaling van een bedrag van 6 868,91 EUR (aankoopprijs verminderd met een redelijke gebruiksvergoeding) tegen overhandiging en eigendomsoverdracht van het voertuig. Subsidiair vordert hij een aan het oordeel van de rechter overgelaten bedrag van minimaal 1 648,50

EUR (= 15 % van het bruto aankoopprijs van 10 999 EUR), vermeerderd met financieringskosten van 203,66 EUR, en verzoekt voorts om vast te stellen dat verweerster verzoeker schadeloos moet stellen voor de schade die verzoeker ten gevolge van de manipulatie van de uitlaatgassen lijdt.

- 4 Verweerster concludeert tot verwerping van de vordering. Verweerster stelt dat het voertuig met een motor van het type EA189 is uitgerust die, in tegenstelling tot andere motoren van dit type, „geen actief omschakelsysteem” heeft, zoals de andere EA189-motoren. Verweerster is van mening dat het thermovenster toegestaan is. Volgens haar is het nodig om het veilige gebruik te verzekeren. Verweerster stelt volledigheidshalve een onvermijdelijke rechtsdwaling en beroept zich hierbij op een hypothetische goedkeuring van het Kraftfahrtbundesamt (federaal bureau voor het verkeer van motorrijtuigen, Duitsland).
- 5 Tweede procedure: Het voertuig VW Sharan 2.0 TDI is met een door verweerster geproduceerde dieselmotor van het type EA189 in de handel gebracht. Het was uitgerust met een verboden manipulatie-instrument (testbankherkenning met „omschakelsysteem”). Bij besluiten van 14 en 15 oktober 2015 heeft het Kraftfahrtbundesamt verweerster gelast om dit verboden manipulatie-instrument in de door haar in de handel gebrachte voertuigen te verwijderen. Op 10 april 2017 is een door verweerster ontwikkelde en door het Kraftfahrtbundesamt goedgekeurde update bij het voertuig uitgevoerd. Na de update beschikt het voertuig over een thermovenster. De vermindering van de uitlaatgasrecirculatie vindt beneden +15 graden Celsius plaats. Dit leidt tot een hogere uitstoot van NOx (stikstofoxide) tijdens het gebruik van het voertuig buiten het thermovenster. Verzoeker heeft het voertuig voor 23 950 EUR met een kilometerstand van 59 600 km gekocht.
- 6 Verzoeker is van mening dat verweerster hem opzettelijk en in strijd met de goede zeden schade heeft toegebracht. Verzoeker vordert betaling van een bedrag van 23 950 EUR verminderd met een redelijke gebruiksvergoeding tegen overhandiging en eigendomsoverdracht van het voertuig. Subsidiair vordert hij een aan het oordeel van de rechter overgelaten schadevergoeding ter hoogte van 5 % tot 15 % van de aankoopprijs.
- 7 Verweerster concludeert tot verwerping van de vordering. Verweerster is van mening dat het thermovenster toegestaan is en beweert dat het nodig is om het veilige gebruik van het voertuig te verzekeren. Verweerster stelt volledigheidshalve een onvermijdelijke rechtsdwaling en beroept zich hierbij op een hypothetische goedkeuring van het Kraftfahrtbundesamt.
- 8 Derde procedure: Het voertuig VW T6 Multivan 2.0 TDI is met een door verweerster geproduceerde dieselmotor van het type EA288 in de handel gebracht. Verzoeker heeft het voertuig voor 44 647 EUR met een kilometerstand van ca. 20 km gekocht. Het voertuig heeft een thermovenster. Dit leidt tot een hogere uitstoot van NOx tijdens het gebruik van het voertuig buiten het thermovenster.

- 9 Verzoeker is van mening dat hij door het bestaan van verboden manipulatie-instrumenten in strijd met de goede zeden is misleid en hem schade is toegebracht. Verzoeker stelt dat in het voertuig met name een testbankherkenning aanwezig is die op de testbank ervoor zorgt dat de uitlaatgasrecirculatie wordt verhoogd totdat de SCR-katalysator een bedrijfstemperatuur van +200 graden Celsius bereikt. Hij vordert een aan het oordeel van de rechter overgelaten schadevergoeding van minimaal 15 % van de aankoopprijs en subsidiair een aan het oordeel van de rechter overgelaten schadevergoeding van 5 % tot 15 % van de aankoopprijs.
- 10 Verweerster concludeert tot verwerping van de vordering. Volgens haar is het thermovenster toegestaan. In dit verband stelt verweerster voor het laatst dat de uitlaatgasrecirculatie beneden een omgevingstemperatuur van „ongeveer +12 graden Celsius” wordt gereduceerd. Verweerster stelt voorts dat het motorbesturingssysteem van het betrokken voertuig, in tegenstelling tot sommige andere T6-voertuigen, nooit over een testbankherkenning heeft beschikt, maar dat de uitlaatgasrecirculatie bij het bereiken van een bedrijfstemperatuur van de SCR-katalysator van +200 graden Celsius onder alle rijomstandigheden wordt gereduceerd. Vanaf deze bedrijfstemperatuur draagt het SCR-systeem echter aanzienlijk tot de NOx-vermindering bij, zodat niettemin aan de grenswaarden wordt voldaan. Verweerster stelt volledigheidshalve een onvermijdelijke rechtsdwaling en beroept zich hierbij op een hypothetische goedkeuring van het Kraftfahrtbundesamt.
- 11 Vierde procedure: Het voertuig VW Golf 2.0 TDI is met een door verweerster geproduceerde dieselmotor van het type EA288 in de handel gebracht. Het voertuig beschikt over een testbankherkenning. Verzoekster heeft het voertuig voor 13 980 EUR met een kilometerstand van 61 911 km gekocht.
- 12 Verzoekster is van mening dat haar opzettelijk en in strijd met de goede zeden schade is toegebracht. Volgens haar is de testbankherkenning verboden en is er daarnaast sprake van een verboden thermovenster. Verzoekster vordert betaling van een bedrag van 11 039,09 EUR (aankoopprijs verminderd met de gebruiksvergoeding van 2 940,91 EUR) tegen overhandiging en eigendomsoverdracht van het voertuig en, subsidiair, een schadevergoeding van 2 097 EUR (= 15 % van de aankoopprijs).
- 13 Verweerster concludeert tot verwerping van de vordering. Verweerster erkent dat de testbankherkenning door de software wordt gebruikt om ervoor te zorgen dat de NSK vóór een testrit volledig wordt geregenereerd en binnen de NEDC op chronologisch precies vastgelegde punten regenereert. Hierdoor wordt het meetproces geconcentreerd op de NOx-emissies die tijdens de NEDC worden uitgestoten. Volgens verweerster is de testbankherkenning toegestaan, omdat de deactivering geen meetbare gevolgen voor de emissies heeft en hoe dan ook de grenswaarden voor de emissies niet worden overschreden. Ook het thermovenster is volgens verweerster toegestaan. In dit verband verklaart verweerster dat de uitlaatgasrecirculatie tussen -24 graden Celsius en +70 graden Celsius dankzij het zeer geavanceerde uitlaatgasrecirculatiesysteem voor 100 % actief is. Verweerster

stelt volledigheidshalve een onvermijdelijke rechtsdwaling en beroept zich hierbij op een hypothetische goedkeuring van het Kraftfahrtbundesamt.

- 14 Vijfde procedure: Het voertuig VW T5 Multivan 2.0 TDI is met een door verweerster geproduceerde dieselmotor van het type EA189 in de handel gebracht. Het is onbetwist dat er een thermovenster bestaat. In de staat bij het in de handel brengen van het voertuig en bij de aankoop door verzoeker begon de vermindering van de uitlaatgasrecirculatie bij +18 graden Celsius. Dit leidt tot een hogere uitstoot van NOx tijdens het gebruik van het voertuig buiten het thermovenster. Verzoeker, die recht heeft op aftrek van voorbelasting, heeft het voertuig voor (netto) 41 974,79 EUR met een kilometerstand van 9 350 km gekocht.
- 15 Volgens verzoeker is het thermovenster verboden. Verzoeker is van mening dat verweerster hem opzettelijk en in strijd met de goede zeden schade heeft toegebracht. Verzoeker vordert betaling van een bedrag van 41 974,79 EUR, verminderd met een te kwantificeren gebruiksvergoeding, tegen overhandiging en eigendomsoverdracht van het voertuig en, subsidiair, van een bedrag van 6 296,22 EUR (15 % van de netto koopprijs).
- 16 Verweerster concludeert tot verwerping van de vordering. Verweerster beroept zich op de verjaring van de vordering. Volgens verweerster is het thermovenster een toegestaan manipulatie-instrument, omdat het nodig is om een veilig gebruik te verzekeren. Zij verwijst ook naar het feit dat er sinds 17 oktober 2022 een vrijwillige en kosteloze software-update beschikbaar is om het thermovenster uit te breiden, met als gevolg dat na installatie van deze software de uitlaatgasrecirculatie pas vanaf een temperatuur van +9,76 graden Celsius wordt verminderd. Verweerster is van mening dat verzoeker in strijd met zijn verplichting handelt om de schade te beperken, wanneer hij deze update niet installeert.
- 17 Verweerster stelt volledigheidshalve een onvermijdelijke rechtsdwaling en beroept zich hierbij op een hypothetische goedkeuring van het Kraftfahrtbundesamt.

Korte uiteenzetting van de motivering van de verwijzing

- 18 Opmerkingen: In de eerste, tweede, derde en vijfde procedure was waarschijnlijk telkens een verboden manipulatie-instrument in de zin van artikel 5, lid 2, van verordening nr. 715/2007 bij de aankoop van het voertuig aanwezig. In de vierde procedure is de testbankherkenning een sterke aanwijzing voor het bestaan van een verboden manipulatie-instrument.
- 19 Bij de voertuigen in de eerste, tweede, derde en vijfde procedure wordt de uitlaatgasrecirculatie uiterlijk vanaf een omgevingstemperatuur van +12 graden Celsius gereduceerd en is er daarom volgens de verwijzende rechter sprake van een verboden thermovenster dat ook niet bij wijze van uitzondering op grond van artikel 5, lid 2, onder a), van verordening nr. 715/2007 is toegestaan.

- 20 Bovendien wordt in deze procedures waarschijnlijk evenmin aan het aanvullende criterium van artikel 5, lid 2, tweede volzin, onder a), van verordening nr. 715/2007 voldaan dat een manipulatie-instrument niet het grootste deel van het jaar actief mag zijn, aangezien de uitlaatgasrecirculatie bij de voertuigen in de drie genoemde procedures uiterlijk vanaf een omgevingstemperatuur van ongeveer +12 graden Celsius wordt gereduceerd. De gemiddelde jaartemperatuur in Duitsland ligt echter onder ongeveer +12 graden Celsius.
- 21 In de vierde procedure wordt betwist of het thermovenster en/of de testbankherkenning een toename van de emissies onder normale rijomstandigheden tot gevolg hebben. In deze procedures staat daarom niet vast dat er sprake is van een verboden manipulatie-instrument in de zin van artikel 3, punt 10, en artikel 5, lid 2, eerste volzin, van verordening nr. 715/2007, ook al vormt de testbankherkenning een sterke aanwijzing daarvoor.
- 22 Voor een vordering tot schadevergoeding krachtens § 826 van het Bürgerliche Gesetzbuch (burgerlijk wetboek; hierna: „BGB”) moet de schadeveroorzaker opzettelijk en objectief in strijd met de goede zeden hebben gehandeld. Dit is echter waarschijnlijk niet het geval in de voorgelegde zaken.
- 23 In de voorgelegde zaken kunnen de kopers van de voertuigen echter recht hebben op een schadevergoeding op grond van § 823, lid 2, BGB. Volgens de recente rechtspraak van het Bundesgerichtshof (hoogste federale rechter in burgerlijke en strafzaken, Duitsland; hierna: „BGH”) beschermt § 823, lid 2, BGB, gelezen in samenhang met § 6, lid 1, en § 27, lid 1, EG-FGV, het belang van de koper van een voertuig om geen financiële schade te lijden als gevolg van een schending van de Europese emissiewetgeving door de fabrikant.
- 24 In de eerste, tweede, derde en vijfde procedure is er in de vorm van een verboden thermovenster sprake van een schending van de Europese emissiewetgeving door verweerster en in de vierde procedure bestaat er daarvoor een sterke aanwijzing in de vorm van de testbankherkenning.
- 25 Voor de vordering tot schadevergoeding moet de fabrikant met betrekking tot het manipulatie-instrument op zijn minst nalatig hebben gehandeld. De schuld van de fabrikant wordt verondersteld. De fabrikant kan zich echter vrijpleiten door omstandigheden aan te voeren die zijn gedrag bij wijze van uitzondering niet nalatig doen lijken en door deze te bewijzen. Volgens de rechtspraak van het BGH kan de fabrikant zich met name beroepen op een onvermijdbare rechtsdwaling door een rechtsdwaling als zodanig en ook de onvermijdelijkheid ervan concreet aan te tonen en te bewijzen. Hierop heeft de eerste prejudiciële vraag betrekking.
- 26 In de tweede procedure is de vordering tot schadevergoeding als gevolg van het bij het in de handel brengen en de aankoop aanwezige manipulatie-instrument (testbankherkenning met „omschakelsysteem”) waarschijnlijk verjaard. Na de installatie van de door verweerster ter beschikking gestelde update in de vorm van het thermovenster beschikt het voertuig echter over een nieuw verboden

manipulatie-instrument. Het is de vraag of de eigenaar van een voertuig recht heeft op schadevergoeding van de fabrikant, indien hem schade wordt toegebracht door een met een update geïnstalleerd manipulatie-instrument. Dit is het voorwerp van de tweede prejudiciële vraag.

- 27 Het recht op schadevergoeding krachtens § 823, lid 2, BGB, gelezen in samenhang met § 6, lid 1, en § 27, lid 1, EG-FGV, is volgens de rechtspraak van het BGH gericht op de zogenoemde kleine schadevergoeding, dat wil zeggen de betaling van een geldbedrag. Er kan geen terugbetaling van de aankoopprijs tegen overhandiging en eigendomsoverdracht van het voertuig (zogenoemde grote schadevergoeding) worden gevorderd. Bovendien bepaalt het BGH dat de voordelen van het gebruik van het voertuig dienen te worden verrekend, indien deze samen met de restwaarde hoger zijn dan de betaalde aankoopprijs, verminderd met het bedrag van de schadevergoeding. Hierop heeft de derde prejudiciële vraag betrekking.
- 28 Meer bepaald met betrekking tot de prejudiciële vragen: De opmerkingen van de verwijzende rechter hieromtrent komen in wezen overeen met de opmerkingen ten aanzien van de prejudiciële vragen in het verzoek om een prejudiciële beslissing in de zaak C-666/23 (zie punten 25-47 van de samenvatting van dit verzoek om een prejudiciële beslissing).